

II RECENZJE

Studia Historycznoprawne. Pod red. Alfreda Koniecznego. Acta Universitatis Wratislaviensis No 1477, Wrocław 1993, ss. 245; Studia Historyczno-Prawne. Prace ofiarowane Kazimierzowi Orzechowskiemu w 70 rocznicę urodzin. Pod red. Krystyna Matwijowskiego i Stefanii Ochmann-Stanisławskiej, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” XLVIII, 1993, nr 2-3, Wrocław 1993, ss. 340.

W treści obie książki są różne, ale łączy je wspólny zamysł. Jest nim wola uczczenia jubileuszu siedemdziesięciolecia urodzin Kazimierza Orzechowskiego, jednego z najbardziej znaczących i aktywnych historyków prawa obecnej doby w Polsce. Urodzony w 1923 r. we Lwowie, naukową karierę rozpoczął w pierwszych latach powojennych we Wrocławiu, pod kierunkiem Seweryna Wysłoucha. Osobowość Mistrza oraz intelektualny klimat środowiska naukowego Wrocławia w decydującej mierze ukształtowały zainteresowania Jubilata, który w ponad trzystu pracach wciąż był i pozostał przede wszystkim historykiem-badaczem przeszłości Śląska. Swe wnikliwe, źródłowo zawsze świetnie udokumentowane rozprawy i studia poświęcał on prawu chłopów do ziemi, feudalnej własności podzielonej, prawnym aspektom zniesienia poddaństwa i uwłaszczenia chłopów na progu czasów nowożytnych i najnowszych. Badał sytuację prawną i dzieje polskiego szkolnictwa na Śląsku Opolskim. W ostatnich latach jego badawcza pasja zwróciła się w stronę dziejów zgromadzeń stanowych na Śląsku od XIV do połowy XVIII w., uwieńczonych fundamentalną monografią pt. *Ogólnos Śląskie zgromadzenia stanowe*, wydaną w 1979 r. przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe i z najwyższą uwagą odnotowaną zarówno w Polsce, jak i w Niemczech oraz Austrii. Praca nie miała poprzedników; jej ustalenia, potem często potwierdzane i uzupełniane przez samego autora, oparte były na analizie materiału, wcześniej nauce niedostępnego. Badania nad śląskim sejmowaniem zaprowadziły też Kazimierza Orzechowskiego do gruntownych studiów nad śląskim prawem skarbowym i śląskim systemem podatkowym w czasach nowożytnych. Drobniejsze prace, ogłaszane na ten temat w różnych naukowych periodykach z ostatnich lat, są już zapowiedzią ujęcia tej niezwykle trudnej tematyki w książkowej syntezie.

Uzupełnieniem archiwalnych dociekań Jubilata pozostawały prace seminaryjne ze studentami (ponad pół tysiąca studentów zdobywało pod jego kierunkiem stopień magistra prawa), aktywność organizacyjna w macierzystej Uczelni (w której pełnił m.in. funkcję wieloletniego dyrektora Instytutu, dziekana i prorektora) i w regionie, nade wszystko zaś działalność w Sejmie VIII i IX kadencji. Dokonane przez Bożenę i Józefa Koredczuków zestawienie poselskich wystąpień Kazimierza Orzechowskiego obejmuje 88 pozycji, co jest rezultatem zdumiewającym. Ewidentne są zasługi Jubilata na polu kształcenia kadr naukowych. Charakteryzując jego sylwetkę od tej strony Alfred Konieczny stwierdza: „Szacunek budzi stworzona przez Niego atmosfera ogromnej życzliwości i wyrozumiałości, a także takt, tolerancja, życzliwy krytycyzm i cierpliwość, a zwłaszcza autentyczne i emocjonalne zaangażowanie się w sukcesy i niepowodzenia osobiste młodszych kolegów”. I dalej: „Profesor znajduje się w pełni sił twórczych. Kontynuuje rozpoczęte prace, podejmuje inne, planuje dalsze. Jego umiejętności koncentrowania się na sprawach istotnych

i organizowania sobie warsztatu pracy, połączone z ogromną pracowitością, energią życiową i pasją badawczą gwarantują powodzenie Jego zamierzeń naukowo-badawczych". Tego Mu życzy także środowisko historycznoprawne oraz Komitet Redakcyjny „Czasopisma Prawno-Historycznego, którego od ponad 20 lat jest on jednym z najbardziej aktywnych członków.

Niezwykle trudno charakteryzować książki tworzone z myślą o czczeniu jubileuszy wybitnych uczonych. Nie zawsze udaje im się nadać jednorodny tematycznie profil. Są nierówne co do naukowego poziomu zamieszczanych w nich studiów, czasami nazbyt przyczynkarskie lub pośpiesznie redagowane. Z tym większą satysfakcją stwierdzić wypada, że ten sceptycyzm nie znajduje uzasadnienia w trakcie lektury obu tomów, które wymieniałem w tytule.

„Studia historycznoprawne”, wydane pod redakcją Alfreda Koniecznego, następcę Kazimierza Orzechowskiego na stanowisku dyrektora Instytutu Historyczno-Prawnego Uniwersytetu Wrocławskiego, w zasłużonej serii „Acta Universitatis Wratislaviensis”, zawierają prace pracowników Instytutu. Otrzymaliśmy więc teksty o dużym „rozrzucie” tematów: od starożytności (J. Rominkiewicz i I. Żeber, studium tego ostatniego o greckim handlu i greckim prawie handlowym w twórczości Platona uważam za bardzo interesujące) poprzez późne średniowiecze (E. Szymoszek) i wiek XVIII (P. Jurek, M. Ptak, J. Koredczuk, E. Klein), Druga Rzeczpospolitą (B. Cybulski), III Rzeszę w Niemczech i drugą wojnę światową (L. Górnicki, T. Kruszewski, A. Konieczny) aż po problemy kształtowania się państwowej i kościelnej administracji po drugiej wojnie światowej (S. Rogowski, M. Kinstler). Tom jest dobrą „kartą wizytową” Instytutu: szkoda, że nie wszyscy pracownicy są w nim obecni.

Równie wysoko trzeba ocenić „Studia Historyczno-Prawne” pod redakcją Krystyna Matwijowskiego i Stefanii Ochmann-Staniszewskiej, wydane jako tom XLVIII „Śląskiego Kwartalnika Historycznego Sobótka”. Został on wypełniony rozprawami historyków z Wrocławia i Opola oraz historyków prawa z pozostałych ośrodków naukowych w kraju. Otwierają go teksty poświęcone organizacji sądownictwa i ustrojowi Polski schyłku wieków średnich (L. Łysiak, S. Russocki, W. Uruszczak); zamykają interesujące studia z zakresu ważnych aspektów stosunków polsko-niemieckich po pierwszej i drugiej wojnie światowej (G. Gelles, W. Wrzesiński). Podstawowy trzon tomu stanowią rozprawy o polskim i europejskim sejmowaniu od XVII do XIX w. Szerszy wachlarz kwestii poruszają studia Katarzyny Sójki-Zielińskiej (*Prawa jednostki w koncepcjach ustrojowych absolutyzmu oświeconego*), Zbigniewa Kwaśnego (*Towary importowane do Prus Wschodnich w 1784/85 r.*) oraz Jana Wąsickiego (*Studia z dziejów ustroju w Europie w końcowych latach XVIII w.*). Tom ma szansę dotrzeć do szerszego kręgu odbiorców na Zachodzie, a to ze względu na znakomitą jakość streszczenia najważniejszych tez poszczególnych prac, skoncypowanego i na język niemiecki przetłumaczonego przez Krystyna Matwijowskiego.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

Kazimierz Ilski, *Sobory w polityce religijnej Teodozjusza II*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Seria Historia NR 181, Poznań 1992, ss. 71.

Książka K. Ilskiego, będąca skróconą wersją rozprawy doktorskiej obronionej na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, stanowi rzadki przypadek podjęcia przez polskiego badacza problematyki historycznoprawnej późnej starożytności i już ta okoliczność zasługuje na uwagę.

Autor przyjął w swej pracy konwencję rozpatrywania zagadnienia tytułowego w aspekcie historycznoustrojowym, świadomie poświęcił niewiele miejsca historii politycznej czasów panującego w Konstantynopolu Teodozjusza II (408 - 450 r.). K. Ilski uwagę swą skupił na polityce religijnej